

Zsengellér József

A samaritánus Húsvét

A világ egyik legősibb ünnepe a Húsvét. Természetesen nem a mai, keresztyén formájában, s nem is ezzel a névvel. A zsidóság több mint háromezer év óta tartja megszakítás nélkül, és Páskának nevezi¹.

Tavasszal, a héber naptár szerint Niszan hónap 14. napján este kezdődik az ünnep, ami mai időszámításunknak megfelelően március-áprilisa esik. Az ünnep teljes időtartama nyolc nap. Ebben az időszakban kezdődik az esős évszak Palesztinában. A zsidóság számára ez az Egyiptomból való kivonulás ünnepe, valamint az „elkerülés” ünnepe², azaz, hogy Isten angyala elkerülte a zsidó családok lakhelyét a tizedik csapás során, és életben hagyta az elsőszülötteket; az ország többi elsőszülöttje meghalt azon az éjszakán.

A Páska nem volt mindig az, ami a mai zsidóságban. A bibliai korban sokkal egyszerűbb, talán mondhatjuk úgy is, hogy primitívebb szertartás lehetett.

Az Exodus 12. fejezetének leírása szerint a kivonulás előtt a következőképpen zajlott le a szertartás: a hónap 14. napján sötétedéskor vágják le minden háznál az egyéves áldozati bérányt, mely kifejezetten erre a célra volt kiszemelve. Kifolyt vérével kenték meg az ajtófélfákat. Éjszaka megsütötték a bérány húsát, amelyhez kovásztalan kenyeret és keserű gyökereket ettek. Az étkezés gyorsan zajlott le, és semmi ételt nem hagyhattak meg másnapra. Amit nem ettek meg, azt el kellett égetniük. A kovásztalan kenyér fogyasztása az utazás során még további hét napon keresztül folytatódott, mikor is minden kovászos étel fogyasztása tilos volt.

Kérdés azonban, hogy az itt leírt szertartás az eredete az ünnepnek, vagy pedig már egy korábban is ismert áldozati ceremónia alkalomhoz igazítását jelenti? A kivonulás előzményeinek leírása alapján ez utóbbi látszik valószínűnek³. Egy másik probléma is felvetődik e leírással kapcsolatban: Vajon ez egy szertartás, vagy esetleg két, eredetileg egymástól független ünnep egymáshoz kapcsolása. Az Ószövetség és az Újszövetség különböző beszámolóit

---

1 A *paszha* arám szó, héber megfelelője a *peszah*. Lásd a következő jegyzetet.

2 A héber *peszah* szó jelentése 'áthaladás, elkerülés', esetenként 'szabadítás'.

3 Vö. a csapások során elhangzott hivatkozásokat arra, hogy Izráel azért akar kivonulni, hogy Istennek szolgáljon a pusztában (7,16.26; 8,16; 9,1.13; 10,3.7). Ez a *szolgálni* kifejezés nyilvánvalóan áldozatbemutatásra, ünnepi szertartásra vonatkozik, ahogyan az a 8,4.21-24-ből és 10,9-11.25-ből egyértelműen kiderül.

három eltérő elnevezést használnak leírására. A már említett *peszah* mellett az általános értelmű *hag* (ünnepe) és a *maccót* (kovásztalan kenyerek ünnepe) kifejezés is megtalálható. A megnevezés különbözősége, valamint az Exodus 12-ben szereplő leírás jellege alapján (egymás után következő, s egymástól független cselekmények; áldozat és terményjellegű „áldozat”) az ünnep föltételezhetően két önálló szertartásból eredeztethető. Az egyik, a Páska, nomád pásztoroknak az elsőszülött állatot feláldozó szertartása.⁴ A másik, a *maccót*: földművelők tavaszi termékenységünnepe lehetett.⁵

Izráel egységes néppé válása során ez az ősi ünnep már más jelentést vett fel. A szabadítást, Istennek népe iránt megnyilvánult kegyelmét látták benne. Így válik az *exodus* az Újszövetség központi teológiai témájává, mely mint istenbizonyíték és mint isteni figyelmeztetés oly gyakran feltűnik mind a prófétai, mind a történeti könyvekben. Már nem egyszerűen csak az elkerülés volt lényeges, hanem a szabadítás. Nem a tizedik csapás önmagában, hanem az egész folyamat, ahogyan Isten kihozta az Ő választott népét „Egyiptom földjéről, a szolgaság házából.”

Az Újszövetségben meglepően kevés helyen olvashatunk arról, hogy Izráel megünnepelte a Páskát. A kivonulástörténetben (2Móz 12) a Jordánon való átkelés után (Józsue 3), Ezékiás király idején (2Kir 19; 1Krón 30), Jósias király idején, (2Kir 23) valamint a fogságból való hazatérés után (Ezsdrás 3,1-6).

Mindezek nagy, az egész nép által együtt megtartott, kiemelkedő szertartások voltak, ahogyan erre utal a 2Kir 23 is. Am éppen ez utóbbi textus az, melyben leginkább megtalálhatjuk a közösségi ünneplés történelmi magvát. Jósias király reformja előtt, néhány kivételtől eltekintve, az emberek saját családi körükben tartották meg az ünnepi áldozatot, esetleg egy arra alkalmas szentélyben (1Sám 1,3).⁶ Ettől kezdve azonban csak egy helyen, Jeruzsálemben volt szabad megülni az ünnepet, és ekkor már teljes bizonyossággal egységként kezelik a két szertartást.

4 A Páska-ünnepe eredetéről megoszlik a kutatók véleménye. A leginkább elfogadott és általunk is ismertett nézet Julius Wellhausen (*Prolegomena zur Geschichte Israels* 1885. 85.) nevéhez fűződik. J. Pedersen: „Passahfest und Passahlegende”, *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 52 1934. 161-175. szerint az ünnep eredete mitológiai történetek historizálásában keresendő. L. Rost: „Weidewechsel und altisraelitisches Festkalender”, *Zeitschrift des deutschen Palästina-Vereins* 66 1943. 205-216. félnomád pásztorok rituáléját látja a Páskában, akik a tavaszi legelőváltás előtt ezzel kérik az istenség oltalmát.

5 Ezzel kapcsolatban szinte teljes a konszenzus. Lásd a kutatás összefoglalását: B.M. Bokser: „Feast of Unleavened Bread and Passover”, in D.N. Freedman ed. *The Anchor Bible Dictionary* VI. 1992. 760.

6 A közösségi ünnep „elfelejtéséről”, majd visszaállításáról lásd H.J. Krauss: „Zur Geschichte des Passah-Mazzot-Festes im Alten Testament”, *Evangelische Theologie* 18 1958. 47-67. A páska-ünnepe és annak valamilyen templomban történő megtartásának kapcsolatáról lásd M. Haran: *Temples and Temple-Service in Ancient Israel*, Oxford 1978.

Az újszövetségi korban a Páska a legfontosabb és legnagyobb ünnep, melyre minden hithű zsidó igyekezett elzarándokolni Jeruzsálembe, nemcsak Palesztína területéről, hanem a diaszpórából is, hiszen csak itt lehetett az áldozatot bemutatni.⁷

A keresztyénség számára a Páska ünnepe Krisztus áldozatává és a bűntől való szabadulás ünnepévé válik. A Húsvét elnevezést a böjt – közelebbről a húsevés tilalma – befejezésének meghatározásaként kapja a magyar szóhasználatban.⁸

A második templom lerombolásával ismét megváltozik a Páska rituáléja. Az áldozat bemutatása már nem lehetséges, így kényszerűségből a szimbolika felé hajlik a szertartás. A rituálé részletekbe menő taglalásával foglalkozik a rabbinikus irodalom.⁹ Meghatározzák az ünnep menetét, a különböző elemek jelentését. A későbbi időszakban már teljes „liturgikus könyv” írásával, annak művés elkészítésével is foglalkoznak. Ennek a könyvnek *Peszah Haggada* a neve.

Egyetlen egy közösség gyakorolja még ma is a Páska ősi rítusát. Ők a samaritánusok. Eredetük régóta foglalkoztatja a kutatókat¹⁰. A legújabb kutatások alapján megállapítható, hogy etnikailag az északi országrészben lakó izraeliek, az oda betelepített asszíriai, babiloni csoportok, valamint a Júdából átköltözött zsidók alkották a már az Újszövetség korában samaritánusnak nevezett közösséget, amely nem összefüggő településterületen élt, hanem, hasonlóan a zsidósághoz, kisebb-nagyobb diaszpórákban szerte a Közel-Keleten. Ma már csak két helyen, a Garizim-hegyen Nablusz mellett, illetve Tel-Avivtól délre, Holonban élnek, kb. ötszázötvenen; az előbbieket arabul, az utóbbiak modern héberül (ivritül) beszélnek. Az utóbbi csoport Izrael állam fennállása óta vált el a garizimitól, s jelenlegi kántorai is onnan költöztek át nemrégiben.¹¹ Vallásukat tekintve szigorúan monoteista Jahve-hívők. Egyetlen szent iratuk a Tóra, Mózes öt könyve, ami azonban bizonyos helyeken más hagyományvonalat képvisel, mint az általunk ismert. Mindkét csoport liturgikus nyelve a samaritánus héber, ill. kisebb részben a samaritánus arameus. A samaritánusok a Garizim hegyét tartják Isten választott szent hegyének, szemben a zsidóság Sionjával (Ján 4,19). Itt, a Garizim hegyén rendezik

7 Leírása megtalálható Philo különböző műveiben és Josephus *Zsidó háború* című művében (pl. 6.9.3). Újszövetségi utalások: Mt 26,1-46; Mk 14,1-56; Luk 2,41; 22,1-53; Ján 2,13-23; 6,4; 11,55; 12,1; 13,1-38; 18,28-39; 19,33; Apcsel 12,3-4; 20,6; 1Kor 5,7-8; 11,23; 1Pét 1,19; Zsid 11,28; Jel 5,6.

8 Az európai nyelvek közül például a hollandban ma is őrzik az eredeti bibliai elnevezést: *Pasen*.

9 Legkorábbi forrása a Misna *Peszahim* traktátusának egyes részletei (A Misna lezárása kb. Kr.u.200-ra tehető). Ezek között vannak olyan szövegek, melyek már a templom lerombolása (Kr.u.70) előtt is otthon lezajlott szertartásról beszélnek (10,4-5). Cf. B.M. Bokser: *The Origins of the Seder*. Berkeley 1984.

10 Olyan nevek fémljelzik a samaritánus-kutatást, mint Wilhelm Gesenius, Joachim Jeremias, James A. Montgomery, Hans Kippenberg – jól ismert tudósok az ószövetségkutatás és vallástörténet területéről.

11 A két csoport közötti különbség „legitimációs” jellegéről, illetve a holoni kántorság történetéről lásd Ruth Katz: „Samaritan Music” in A.D. Crown ed. *The Samaritans* 1989. 750-751. Ez a különbség majd a későbbiekben lényeges lesz.

meg minden évben, a bibliai kor óta szinte megszakítás nélkül, a Páska-ünnepet. Ünnepek különlegessége még, hogy külön tartják a Kovásztalan kenyerek ünnepétől. Vannak kutatók, akik ennek alapján még a jósiai reformok előtti rituálé formáját látják benne, ez azonban nem valószínű.¹²

A Páska megünneplésére minden samaritánus felköltözik a Garizim-hegyre. Az 1967-ben felépített településükön minden családnak külön háza van. A település a hegy északi felén található, és ősi hagyomány szerint Kirjat Luzának nevezik. A falu szélén helyezkedik el az áldozat bemutatásának helye.

A Garizim északi nyúlványa késő délután kezd benépesülni. Sorra érkeznek a kíváncsi turisták, Izráelben tanuló külföldi diákok, különböző újságok fotóriporterei és nem utolsósorban Izráel állam hivatalos képviselői, mint például a vallásügyi miniszter és katonai vezetők. Hasonlóan jelen vannak az Izráelben működő vallások és felekezetek képviselői, köztük több keresztyény egyházi személyiség. Ők a közönség. Az ünneplő közösség pedig otthonosan viselkedik, sőt néha még tetszeleg is az előadó szerepében.

A szertartás szigorúan kötött liturgia szerint zajlik, melynek forgatókönyvét a 14. századi liturgiai reform óta szinte változatlanul követi a közösség.¹³ Néhány elemét mégis folyamatosan hozzáigazítják a közösség igényeihez és a kor követelményeihez; ilyen például a szertartás előtti fogadás a zsinagógában, vagy az áldozatbemutatás helyszínének kiépítése modern formára.

A főpap és a gyülekezet vezetői a zsinagógában gyűlnek össze. A hivatalos és jelentősebb vendégekkel itt személyesen is találkoznak, akik kifejezik jókívánságaikat ezen a jeles napon. Közösön vonulnak ki a rituálé színhelyére, s ki-ki elfoglalja a maga helyét. Az összegyűlt tömeg elcsendesedik.

A szertartás részletes leírása előtt néhány előzetes megjegyzést kell tennünk. A samaritánus liturgia szerves része a zene. Egyetlen eszköze az emberi hang, mellyel különböző himnuszokat, imákat énekelnek kizárólag férfiak. Vannak olyan darabok, amelyeket közösen énekelnek a közösség férfi tagjai, vannak olyanok, melyeket a kántor és a közösség felváltva, s végül vannak, melyeket csak a kántor énekel mint szólista.¹⁴ Mind a himnuszok és imák szövege, mind azok dallama önálló hagyománnyal rendelkezik. E hagyomány

12 Pl. J. Jeremias: „Die Passahfeier der Samaritaner”, *Beihefte zur Zeitschrift für alttestamentliche Wissenschaft* 59 1932. 71-72.; H.G. Kippenberg: *Garizim und Synagoge*, Berlin-New York 1971. 230. Ezzel szemben lásd R. Pummer: *The Samaritans* (Iconography of Religions XXIII 5) Leiden 1987. 21.

13 Ez a liturgiai reform az addigi gyakorolt liturgia különböző imádságokkal és bibliai szövegekkel való kibővítését jelentette. A reform a samaritánus irodalom és liturgiai költészet harmadik nagy korszakára esik. Cf. A. Tal: „Samaritan Literature” in A.D. Crown ed. 1989 457-460. A Páska-liturgia teljes szövege – héber betűs átírásban – olvasható A.E. Cowley: *The Samaritan Liturgy* 1909. I. kötetének 93-283. oldalán.

14 A közösségi éneklés gyakran különálló csoportokban is történik, a szertartás menetének megfelelően. Ilyenkor az egyik csoportot a „felsőknek” vagy „jobbaldaliaknak”, a másikat „alsóknek” vagy „baloldaliaknak” nevezik. Ez a változat azonban nem feltétlenül eredményez többszólamúságot, gyakran csak felváltva éneklést. Cf. Avigdor Herzog: „Music” in Crown-Pummer-Tal eds. *A Companion to Samaritan Studies*. Tübingen 1992. 163.

a szövegek esetében változatlanul mondható, mivel azokat írásban örökítették át, némelyeket a 4., másokat a 14. század óta folyamatosan. Az ének azonban a szájhagyomány útján él tovább a közösségekben, ami egyben azt is jelenti, hogy nem fedi teljes egészében pontosan az előző generáció, s annál kevésbé a kétezer évvel ezelőtti generációk liturgikus zenéjét. Az élő informátorok (apa – fiú – unoka) előadásmódja is különbözik egymástól.

Az informátorok előadásmódjának különbözőségét szemléletesen mutatja a Ruth Katz által készített kotta (ld. az előző oldalon). A „kal tab” (Minden jó) kezdetű ének első sorát ábrázolja 14, a közösség által autentikusnak elfogadott énekestől.¹⁵

Ami talán ebből az egy sorból nem is látható, de sejthető, a samaritánus zene nem „dallamos”. Szerepe nem a fülek gyönyörködtetése, hanem a szöveg hordozása és egyfajta rituális hangulatteremtés. A pár hangon való recitálás azonban igen érdekes a sok melizmatikus, glisszandós, vibrátós díszítéstől. Ezek az elemek leginkább a szólórészletekben hallhatók, melyekre jellemző a szabad előadásmód.¹⁶

A samaritánusok három kategóriát különböztetnek meg az énekeken belül. Vannak „qal” (könnyű), „bejnoni” (közepes) és „kaved” (nehéz) fokozatúak. A „qal”-ba sorolt énekeket általában a közösség valamennyi tagja ismeri, éneklí. A másik kettőt már leginkább csak a „hivatásosnak” mondható énekesek, kántorok.

Az idegen természetesen nem érti meg az énekek szövegét, ám még ha valaki ismerné is azokat, nehezen hallaná ki előadásuk alapján a leírt szöveget. A samaritánus szertartási éneklésmódnak az az egyik legérdekesebb jellegzetessége, hogy gyakran szétszabdálja a szöveget, beillesztve közé néhány jelentés nélküli szótagot. Jól látható ez a mellékelt kottán is, ahol függőleges szaggatott vonallal van elválasztva az értelmes szövegrész a *wa nu wa nu wa* résztől. Néha még szavakon belül is feltűnik egy-egy ilyen *wa* vagy *nu*, s velük már teljesen értelmetlen a szöveg.

A samaritánuszene-kutatás feltételezi, hogy e zeneiségnek néhány eleme – mint például az organális heterofónia (melyben minden párhuzamos hangköz megengedett); a nem értelmes szótagok használata – az ókori Kelet lelt kultúrájába nyúlik vissza.¹⁷

A bevezető liturgia fél órával naplemente előtt kezdődik. A közösség öregei állva, egy félhangosan elmondott imával nyitják meg az ünnepet, melyben elhangzik a samaritánus hitvallás: *„Hiszünk egy Istenben – Izráel Istenében, egyetlen prófétájában Mózesben, Amram fiában. Egy szent iratban – a Tórában, Mózes öt könyvében. Egy szent helyben – a Garizim hegyében. És a Tahébban (’a visszatérő’ = messiás), a prófétában, aki olyan, mint Mózes és a*

15 A betűk magyarázata: A: 5 garizimi pap, B: 2 garizimi laikus, C: 2 holoni kántor, D: 5 holoni laikus.

16 Rövid elemzését lásd Herzog, 1992. 163.

17 Lásd Herzog, 1992. 163.

József törzsből való, aki megjelenik az utolsó napon.” Ezután a férfiak közösen imádságot mondanak, majd énekelni kezdenek egy a „qal” kategóriába tartozó éneket, melynek „dallama” alig két-három hangból áll, és sűrűn ismétlődik. Az első kis liturgiai egységet – „levágási ima” – különböző tórai részletek elmondása zárja. A „levágási imát” követően az előimádkozó és a közösség félhangos *responsorium*ként elmondott imába kezd. Ez az ima magába foglalja az egy Isten dicsőítését, a bűnbocsánatért való könyörgést, valamint az isteni parancsolatok megtartásához való segítség kérését.¹⁸ Az ima végeztével az öregek csoportja térdre ereszkedik és a bevezető liturgiát proszkünézisszel (arcrá boruló imádás) zárják le.

A szertartást ismét állva folytatják az „Atyák emlékezete” elmondásával; ez 21 bibliai szövegrész a Tórából, melyek az atyákról – Ábrahámról, Izsákról, Jákóbról – szólnak. Ezt követően az előimádkozó szembefordul a közösséggel és felváltva hangzik el áldáskívánás, valamint két ének, melyeknek egyes versszakai rendre az ábécé betűivel kezdődnek.¹⁹ Mikor idáig elér a liturgia, körülbelül egy fél óra telt el: ebben az időben megy le a nap.

A főpap feláll egy nagy emelvényeszerű kőre. A közösséggel együtt elmondja a hálaímt az Egyiptomból való szabadulásért és a „Héberék Faticáját”, a „S^cma”-t (5Móz 6,4-5), majd elkezd a Páska történetét a 2Móz 12-ből.²⁰

Amikor a főpap feláll a kőre, az egyéves hibátlan hím bárányokat, amelyeket négy nappal előtte választottak ki,²¹ az áldozatot bemutatók az oltárhoz viszik. Ez az oltár nem hasonlított a szokásos, ókorból ismert oltárokhhoz. Nem egy föld fölötti építmény, hanem földbe ásott hosszúkás gödör, melynek oldalát kővel rakták ki.

Az ünnep 2Móz 12. része 6. versének elhangzásakor éri el csúcspontját: „Vágja le azt Izrael egész gyülekezetének közössége estefelé”. Ekkor vágják le a bárányokat az oltár szélén, és vérüket az oltárba csurgatják. Az izgalom a tetőfokára hág, s az első vágás után a véres kést örömujjongás közepette tartják a magasba. A gyülekezet közösen kiáltja: „Nagy az Isten, erős és győzedelmes, megszégyeníti a hitetlent. Nincs más Isten csak egy! Teljes jóssággal és irgalmassággal.”

18 Ez az imádság 1070-ből származik és szerzője Abu'l Hassan es-Suri. S. Hanover: *Das Festgesetz der Samaritaner nach Ibrahim ibn Ja'kub*, Berlin 1904. 19. Cf. J. Jeremias 1932. 13. 8. jegyz.

19 Az első ének a Kr. u-i 4. századból való, szerzője 'Amram Dare, aki az első igazi samaritánus költőnek számít (cf. A. Tal, 1989. 452.) A második ének szerzője a 14. században élt Eleazar ben Pinhasz (cf. A. Tal, 1989. 458.) Lásd J. Jeremias, 1932. 15. 1. jegyz.

20 A részletek mind pontosan követik az Ex 12,3.5 előírását: „Ennek a hónapnak a tizedik napján vegyen magának mindenki egy bárányt...” „Legyen a bárány hibátlan, hím és egyéves.”

21 Ez oltárnak ilyen értelmezése az Ex 20,24 alapján történt. Itt az áll, hogy „földoltárt (mizbeah 'adama) készíts nekem”, aminek magyarázata valóban lehet egy földbe ásott oltár, vagy egy homokból a föld fölött épített oltár. A hangsúly mindkét esetben azon van, hogy az oltárfunkció – a vér lefolyása látható módon – megvalósuljon.

Többször megismétlik a kiáltást. Az elsőszülöttek homlokára vért kennek az apák, így teljesítik be azt az előírást, ami az 2Móz 12,7-13-ban olvasható.

A főpap folytatja a bibliai szöveget (12,7-12), közben a közösség tagjai egy alfabetikus ének első versszakát recitálják.²² Az áldozatbemutató liturgiája a főpap áldásával fejeződik be, melyre a közösség „ámen”-nel felel.

Az állatok vérért teljesen kifolyatják, hiszen a vér fogyasztása tilos.²³ Az oltáron melegített vízzel leforrázzák a szűrőket, s a bőrt így könnyebben lehet nyúzni. Ezalatt néhány pap recitálja a „Forrázás imáját”, ami a 2Móz 12 folytatása, és közben szakaszonként énekelnek egy-egy versszakot a megkezdett énekből.²⁴ Az imát egy dicsőítő ének zárja a 2Móz 34,6 szövegével: „Az Úr, az Úr irgalmas és kegyelmes Isten! Türeleme hosszú, szeretete és hűsége nagy!”

A lenyúzott és kibelezett állatokat hosszú hegyes nyársra húzzák fel, mellső és hátsó lábaikat gondosan rákötik, majd megsózzák őket.²⁵ A szűrőket és a belsőseget az oltáron égetik el, a szívet és a tüdőt azonban lemosva visszahelyezik az állatok hasába.

Az 2Móz 12,3 alapján családonként 1-1 bárányt vágnak le, ami 1991-ben harminckét bárányt jelentett. Ennek megfelelően hat kemencevermet (*tannur*) készítettek, melyek 2 méternél mélyebbek, és kb. 1,5 méter az átmérőjük. Oldalukat kővel rakták ki, s ezek a kövek a bennük délelőtt óta folyamatosan égő tüztől este 8-ra már fehér színűre izzottak. Egy kemenceverembe hat-hét bárányt helyeznek be, fejükkel lefelé. Eközben az odagyűlt családok a „S^ema”-t éneklük. A férfiak egy vasrácsot helyeznek a kemenceverem szájára, erre papírt, majd sarat hordanak. Az így „lepecsételt sütőből” csak a nyársak végei látszanak ki. A húsnak kb. 4 óra hosszat kell puhulnia, hogy ehető legyen.

Közben a vendégek, akik számára az érdekes látványosság már lezárult, hazatérnek. A közösség tagjai pihenőt tartanak, esetleg felkeresik egymást otthonaikban.

Éjfél táján újra összegyűlik a közösség és egy rövid imát mondanak, mielőtt felnyitnák a kemencevermeket. Csak pár perc áll rendelkezésre, hogy a megsült húsokat kivegyék a veremből, mert a hirtelen kiáramló meleg után egy rövid ideig elviselhető a hőmérséklet benne, ám utána újra elviselhetlenné válik. A családok nagy edényekbe szedik le a nyársról a húst, vigyázva, hogy az állat csontját most se törjék el. A főpap ismét elmondja a „S^ema”-t a közösség pedig a kivonulási himnuszt éneklük. Az edényekkel azután mindenki hazavonul, és a keserű gyökerekkel és kovásztalan kenyérral hozzálát

22 Az ének szövegét a 4. században élt Marqa írta, aki a samaritánusok leghíresebb költője volt. A szöveget lásd in A.E Cowley, 1909. I. kötet 164-165.

23 A vér fogyasztásának tilalmát lásd 3Móz 3,17; 7,22-26; 17,10.14; 5Móz 12,23.

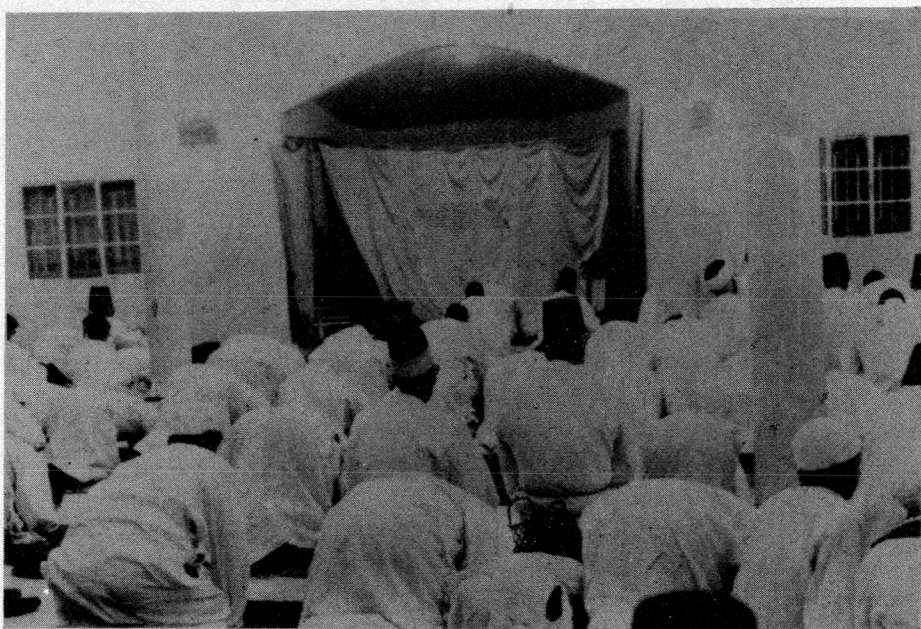
24 A pontos szakaszolást lásd Jeremias, 1932. 21.

25 Ezt az egyetlen ízesítést a 3Móz 2,13 alapján végzik.

az ünnepi étkezéshez. A látvány nem túl megragadó, mert az Ex 12,11-t követve sietve fogyasztják el a húst, s nem használnak hozzá evőeszközt sem. A személyesen meghívott vendég nem részesülhet a páskavacsorából, ahogyan a 12,48-49 előírja; de nem csak az idegen, hanem az éppen tisztulási idejét töltő nő sem ehet belőle: a törvényt szigorúan be kell tartani.

Az étkezés után újból összegyűlik a közösség, a maradékot (húst és csontokat) pedig gondosan összegyűjtik és elégetik. A főpap rövid hálaadó imádságot mond el, és ezzel véget ér az ünnep.

Imádkozó samaritánusok a Garizim-hegyi zsinagógában

Ez az a nap, melyet az Úr rendelt,
örvendezzünk és vigadjunk azon!
Az erős Isten az Úr,
ki minket megvilágosított.
Kötelekkel megkötözve vigyétek a bárányt
az oltárnak szarváig!

(Zsoltárok 118[117],24.27)